

www.ketab.ir

بربال اعتراف

سرشناسه: جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۱۲ -
 عنوان ویدیوآور: بر بال اعتکاف / مولف: زیر نظر آیت الله جوادی آملی؛ تحقیق و تنظیم: حجج اسلام یداله
 مقدسی و سید کمال الدین عمادی چاچکامی
 مشخصات نشر: قم: اسراء، ۱۳۹۲.
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۷۳۹-۸۸-۶
 یادداشت: فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 یادداشت: گروه علمی پژوهشکده فقه و اصول زیر نظر آیت الله جوادی آملی .
 موضوع: تعلیمات دینی - عبادات ؛
 موضوع: تهذیب نفس - اعتکاف ؛
 رده بندی کنگره: ۸۱۳۹۳/ج۹ع۲۸۶ BP
 رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۸۳
 شماره کتابخانه ملی: ۲۸۵۰۲۱۶

پژوهشکده فقه و اصول

- کتاب: ..... بر بال اعتکاف
- مولف: ..... زیر نظر آیت الله جوادی آملی (دام ظلّه)
- تحقیق و تنظیم: ..... حجج اسلام آقایان یدالله مقدسی و سید کمال الدین عمادی چاچکامی
- ویرایش: ..... حجت الاسلام سعید بند علی
- ناشر: ..... مرکز نشر اسراء
- حروف نگاری و صفحه آرایی: ..... پژوهشگاه علوم و حیاتی معارج
- چاپخانه: ..... مرکز چاپ اسراء
- نوبت چاپ: ..... سوم
- سال نشر: ..... بهار ۱۳۹۴ هـ. ش
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۷۳۹-۸۸-۶
- تیراژ: ..... ۴۰۰۰ نسخه
- قیمت: ..... ۱۰۵۰۰۰ ریال

همه حقوق طبع محفوظ است

آدرس: قم، بلوار ۷۵ متری عمار یاسر، نبش خیابان قدوسی، بنیاد بین المللی علوم و حیاتی اسراء
 تلفن: ۳۷۷۶۵۳۵۶ - ۳۷۷۶۵۳۵۷ سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۱۱۸۲
 پست الکترونیک: nashr@esraprint.com
 وبگاه نشر اسراء: www.nashr.esra.ir

جامعه ایمانی مشعر

نشانی: قم، بلوار امین، کوچه ۱۰، پلاک ۲۰، طبقه ۲

تلفن: ۵۱ ۸۹ ۹۲ ۳۲ - ۲۵ سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰ ۱۵ ۴۲

وبگاه: www.1542.org پست الکترونیکی: info@1542.org

فهرست مطالب

۱۳.....	سخن ناشر
۱۷.....	درآمد

فصل یکم: کلیات

۲۳.....	نوشتار یکم. مفهوم‌شناسی «اعتکاف»
۲۴.....	نوشتار دوم. پیشینه اعتکاف
۲۴.....	۱. اعتکاف موحدان
۲۵.....	أ. اعتکاف حضرت آدم <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small>
۲۵.....	یک. اعتکاف توبه
۲۸.....	دو. اعتکاف ماتم هابیل
۲۸.....	ب. اعتکاف در دوره حضرت ابراهیم <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small>
۲۹.....	ج. اعتکاف حضرت سلیمان <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small>
۲۹.....	د. اعتکاف در دوره موسای کلیم <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small>
۳۰.....	هـ. اعتکاف در دوران حضرت عیسی بن مریم <small>عَلَيْهَا السَّلَام</small>
۳۲.....	و. اعتکاف پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small> پیش از بعثت
۳۴.....	۲. اعتکاف بت‌پرستان
۳۶.....	نوشتار سوم. مبانی اعتکاف
۳۶.....	۱. آیات
۳۷.....	۲. روایات

فصل دوم: جایگاه اعتكاف

- نوشتار يكم. جایگاه اعتكاف در منابع اسلامي ۴۱
۱. قرآن ۴۱
۲. سنت ۴۲
- سیره پیامبر ﷺ در اعتكاف ۴۵
- نوشتار دوم. فضیلت اعتكاف در سخن بزرگان ۴۵

فصل سوم: اهداف و اسرار اعتكاف

- نوشتار يكم. اهداف اعتكاف و معتكفان ۵۱
۱. اهداف تشریح اعتكاف ۵۲
- أ. رسوب‌زدایی دل ۵۲
- ب. آسودگی و خلوص ۵۳
- ج. اصلاح معرفت و انگیزه ۵۴
- دستیابی به هدف عبادت ۵۵
۲. اهداف معتكفان ۵۸
- يكم. خودشناسی ۵۸
۱. ارزش و اهمیت خودشناسی ۵۹
۲. اقسام خودشناسی ۶۱
- يك. خودشناسی ذاتی (فلسفی) ۶۱
- دو. خودشناسی اخلاقی (خودارزیابی) ۶۲
۳. ضرورت ارزیابی پیوسته ۶۳
- شیوه خودارزیابی ۶۵
- معیار خودارزیابی ۶۶
۴. آثار خودشناسی ۶۷
- يك. خداشناسی ۶۷
- دو. اصلاح انگیزه رفتار ۶۸
۵. راه‌های خودشناسی ۶۹

- ۶۹..... ۱. حکمت نظری (تفکر)
- ۷۰..... یکم. حقیقت‌مداری، معیار حکمت نظری
- ۷۱..... دوم. نشانه‌های حق‌مداری
- ۷۱..... ۱. مهار خشم
- ۷۱..... ۲. انصاف با مردم
- ۷۲..... ۳. نصیحت‌پذیری
- ۷۳..... ب. حکمت عملی و نشانه‌ها
- ۷۴..... یکم. خوف و خشیت
- ۷۵..... دوم. اظهار خشوع
- ۷۶..... سوم. دوام خشوع
- ۷۷..... چهارم. هجرت و انقطاع
- ۷۹..... نکته‌ای عرفانی
- ۸۰..... پنجم. تفقه (دین‌مداری)
- ۸۱..... ۶. موانع خودشناسی
- ۸۱..... ا. موانع نظری (بینشی)
- ۸۱..... پندارگرایی
- ۸۳..... پیامدهای پندارگرایی
- ۸۴..... ب. موانع قلبی (گرایشی)
- ۸۴..... غفلت، مانع اساسی
- ۸۶..... عوامل غفلت
- ۸۶..... ۱. خودمحوری
- ۸۸..... ۲. رفاه‌طلبی (حب دنیا)
- ۹۱..... راه‌های غفلت‌زدایی
- ۹۱..... ۱. مراقبت
- ۹۲..... مراقبتِ قوهٔ خیال
- ۹۳..... ۲. یاد خدا
- ۹۴..... ۳. یاد معاد
- ۹۴..... اثر یاد معاد

- ۹۵..... ۴. یاد اولیای الهی
- ۹۶..... یاد سید الشهداء عَلَيْهِمُ السَّلَام
- ۹۸..... ج. موانع رفتاری
- ۹۹..... ۱. تقلید نکوهیده
- ۱۰۱..... تقلید محققانه
- ۱۰۲..... تقلیدگریزی مقلدانه
- ۱۰۳..... ۲. بی‌نظمی در امور
- ۱۰۴..... ۳. سستی در عمل
- ۱۰۶..... پیامد سستی
- ۱۰۷..... ۴. خشم جاهلانه
- ۱۰۸..... برخی آثار فرونشانی خشم
- ۱۱۰..... خشم مقدس
- ۱۱۱..... دوم. خودسازی
- ۱۱۴..... أ. موانع خودسازی
- ۱۱۶..... ب. راهکارهای خودسازی
- ۱۱۶..... ۱. رعایت حدود الهی در اعتکاف
- ۱۱۹..... ۲. دعا و مناجات در حال اعتکاف
- ۱۲۰..... خواسته‌های معتکف
- ۱۲۲..... مراتب خواسته‌ها
- ۱۲۴..... بهترین دعای معتکف
- ۱۲۸..... ۳. خضوع و خشوع
- ۱۲۹..... ۴. امید و ایستادگی
- ۱۳۲..... سوم. تقرب‌جویی
- ۱۳۳..... أ. سرّ اعتکاف
- ۱۳۴..... ب. ولایت و قرب
- ۱۳۶..... قرب اعتباری
- ۱۳۷..... قُرب حقیقی
- ۱۳۸..... راه تحصیل تقرب

۱۴۰	حدیث قرب نوافل
۱۴۱	حدیث قرب احرار
۱۴۲	نوشتار دوم. اسرار اعتکاف

فصل چهارم: شروط و آسیب‌های اعتکاف

۱۴۵	نوشتار یکم. شروط اعتکاف
۱۴۵	توضیح مقدماتی
۱۴۹	اقسام شروط اعتکاف
۱۵۰	۱. شروط صحت
۱۵۰	نکات معرفتی در شروط صحت
۱۵۱	أ. شرط نفسانی
۱۵۱	ب. شروط قلبی
۱۵۳	معیارهای قربی عبادت
۱۶۰	ج. شروط رفتاری
۱۶۳	د. شرایط خارجی
۱۶۵	یک. شرافت زمانی اعتکاف
۱۷۲	دو. شرافت مکانی اعتکاف
۱۷۹	۲. شروط قبول
۱۷۹	أ. تقوا
۱۸۰	تقوایبندگان از نگاه امیرمؤمنان <small>علیه السلام</small>
۱۸۳	ب. پذیرش ولایت انسان کامل <small>علیه السلام</small>
۱۸۵	۳. شرط کمال
۱۹۲	۴. شرط وجوب (نذر عهد)
۱۹۲	نوشتار دوم. آسیب‌های اعتکاف
۱۹۲	گونه‌های آسیب اعتکاف
۱۹۴	۱. آسیب‌های ناروای ظاهری
۱۹۵	۲. آسیب ناروای باطنی
۱۹۷	پلیدترین عمل در سایه اعتکاف

فصل پنجم: ویژگی‌ها و آداب اعتکاف

۲۰۳	نوشتار یکم. ویژگی‌های اعتکاف
۲۰۴	۱. برتری اعتکاف از نماز
۲۰۵	أ. برتری به دیده‌ی اصل مکان
۲۰۶	ب. برتری در طهارت مکانی
۲۰۶	راز طهارت مکانی
۲۰۷	ج. برتری به نگره‌ی نوع مکلف
۲۰۹	د. برتری به دیده‌ی نوع کیفر
۲۱۰	هـ. برتری از نظر پیوستگی اجزاء
۲۱۱	۲. حضور زکات در اعتکاف
۲۱۲	۳. برتری از روزه
۲۱۳	۴. برتری از حج
۲۱۵	۵. ویژگی ولایت در اعتکاف
۲۱۵	نوشتار دوم. آداب اعتکاف (ادب کمال)
۲۱۶	۱. برخی آداب اعتکاف
۲۲۳	۲. راهکار دستیابی به اسرار عبادت
۲۲۴	۳. راهنمای وصال

فصل ششم: آثار اعتکاف

۲۲۹	نوشتار یکم. گونه‌شناسی آثار
۲۲۹	۱. آثار معرفتی
۲۳۵	۲. اثر تربیتی
۲۳۸	نوشتار دوم: نمونه‌های آثار معرفتی
۲۳۸	۱. توسعه شناخت آموزه‌های دین
۲۳۹	۲. معرفت شهودی
۲۳۹	اهمیت معرفت شهودی
۲۳۹	راه دستیابی

۲۴۰	تشویق به شهود
۲۴۲	جلوه‌های معرفت شهودی
۲۴۳	أ. عزیر پیامبر ﷺ
۲۴۴	ب. شهود ابراهیم ﷺ
۲۴۵	ج. شهود پیامبر اکرم ﷺ
۲۴۶	۳. شنیدن نداهای ملکوتی
۲۴۷	یکم. ندای معبود
۲۴۹	دوم. ندای انبیا و اولیا
۲۴۹	سوم. ندای فرشتگان
۲۵۰	چهارم. ندای رجبیه
۲۵۰	۴. خلوت و شاغل‌زدایی
۲۵۳	۵. قرب خاص الهی
۲۵۴	۶. خلوص‌یابی
۲۵۵	۷. فرشته‌گونی
۲۵۵	نوشتار سوم. نمونه‌های آثار تربیتی
۲۵۶	۱. تربیت فردی
۲۵۶	أ. انس با عبادت
۲۵۹	ب. تعدیل قوا
۲۶۰	ج. انس با مسجد
۲۶۱	د. دستیابی به آثار نماز
۲۶۱	یک. آرامش دل
۲۶۳	دو. حشر با فرشتگان
۲۶۶	هـ. دستیابی به آثار روزه
۲۶۷	۲. تربیت اجتماعی
۲۶۸	أ. فرصتی برای دوست‌یابی
۲۷۰	ب. دستیابی به حسن معاشرت
۲۷۴	یادآوری

سخن پایانی: رباط یا اعتكاف مرزبانی

۲۸۰.....	مفهوم شناسی
۲۸۰.....	۱. معنای واژگانی رباط
۲۸۱.....	۲. معنای اصطلاحی رباط و مرابطه
۲۸۲.....	مصادیق رباط
۲۸۳.....	اهمیت رباط
۲۸۵.....	فضیلت رباط
۲۸۶.....	فضیلت تأمین مرابطان
۲۸۹.....	احکام رباط
۲۹۳.....	نذر مرابطه
۲۹۳.....	جمع‌بندی دیدگاه فقیهان
۲۹۴.....	مدت مرابطه
۲۹۶.....	نکته‌ای در روایت جابر جعفی
۲۹۷.....	مراد از روز در مرابطه
۲۹۸.....	تفاوت رباط با اعتكاف
۲۹۹.....	فضیلت بیداری در رباط

فهرست‌ها

۳۰۳.....	فهرست آیات
۳۱۵.....	فهرست روایات
۳۲۷.....	فهرست اشعار
۳۲۹.....	فهرست اعلام
۳۳۷.....	فهرست کتب
۳۴۱.....	فهرست منابع

سخن ناشر

عبادت، اصلی‌ترین گوهری است که بر اندام هستی شایسته آمده و تعالی و رشد موجودات نیز در گرو آن است؛ آن‌گونه که ربوبیت و بی‌نیازی هم ردایی است که تنها سزاوار درگاه الهی است: «لبس العز و الکبرياء...»؛^۱ لیکن عبادت را اشکال و صُوری است که هر یک به نوبه خود نمایانگر نوعی خضوع و گونه‌ای خشوع در پیشگاه خالق یکتا و یگانه است. روشن است که ظاهر عبادات شاید متفاوت باشد؛ لیکن همه انواع عبادات به قصد تقرب به ساحت الهی و راهجویی به وادی ربوبی است؛ حتی نماز که قائمه دین و عاصمه باورهای ایمانی است، صورتی دارد و سیرتی، و ظاهری دارد و باطنی که سیرت و باطن نماز را ذکر خدا تأمین می‌کند: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾^۲ و از این رهگذر، هر ساختار عبادی و هر قالب نیایشی می‌تواند بخشی از نیازهای بندگی و اهداف درونی را تأمین کند؛ لیکن برخی از آن‌ها به جهت جامعیت و کمال سهم بیشتری را در این فضا ایفا می‌کنند.

۱ . نهج البلاغة، خطبة ۱۹۲ .

۲ . سورة طه، آیه ۱۴ .

اعتکاف، از مقولات نیایشی است که در فضا‌سازی بندگی و زمینه‌آوری اطاعت و کرنش در آستان الهی نقش اساسی و بیشتری دارد. مؤلفه‌های عمده‌ای در هویت‌بخشی به اعتکاف حضور دارند؛ مانند زمان، مکان، قیام، صیام، اشتغال به قرآن و ذکر، داشتن حالِ دعا و...؛ اما مهم‌ترین رکن اعتکاف، برونرفت از غفلت و نسیان و توجّه یافتن به خود و آنچه به عنوان هویت و جانمایه معتکف است؛ التفات به افتقار خود و نیازمندی به خداوند بی‌نیاز و نهایتاً بازسازی نفس و زدودن غبارهایی که غیر را بر جان انسانی نشانده و غیرت الهی را از جان دور ساخته است.

اعتکاف احکام، اسرار، معارف و آثار فراوانی دارد که معتکف هرچه بدان‌ها بیشتر آگاه باشد، بهتر می‌تواند از آن‌ها بهره‌برد. این سنت الهی و دیرینه عبادی که انبیای الهی نیز، خصوصاً نبی گران‌قدر اسلام ﷺ و اولیای معصومان و امامان پاکی و فضیلت، در سلوک عبادی خود بدان توجّه ویژه داشته‌اند، از برجسته‌ترین جلوه‌های عبادی است که از زمان ساخت کعبه به عنوان بیت عتیق و نخستین خانه عبادت مورد نظر بوده است؛ از آن هنگام که پروردگار جهان ابراهیم و اسماعیل را مأمور ساختن خانه توحید کرد تا نمازگزاران و اقامه‌کنندگان برنامه‌های عبادی با نگرشی اعتکافی در کنار کعبه به عبادت درآیند: ﴿... أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾^۱.

اکنون که این سنت الهی در فضای ویژه حکومت دینی مورد توجّه عموم طبقات، به‌ویژه جوانان حوزوی و دانشگاهی قرار گرفته، بسیار شایسته است

که به آن شناخت اصیل و بی‌شائبه‌ای پدید آید. این مجموعه که برپای اعتکاف نام گرفته با هدف بازشناسی صحیح و اصیل احکام این سنت عبادی - الهی و با آشنایی بیشتر به اسرار و آداب و معارف آن؛ از آثار قلمی و سخنان ارزشمند حضرت استاد، آیت الله جوادی آملی - مد ظله العالی - فراهم آمده تا علاقه‌مندان و مشتاقان این جریان عبادی با آگاهی و شناخت هرچه بیشتر بدان معرفت یافته و سپس ارادت ورزند.

این کتاب در شش فصل، تنظیم شده:

۱. فصل نخست، کلیاتی دربارهٔ اعتکاف.

۲. فصل دوم، جایگاه اعتکاف.

۳. فصل سوم، اهداف و اسرار اعتکاف.

۴. فصل چهارم، شروط و آسیب‌های اعتکاف.

۵. فصل پنجم، ویژگی‌ها و آداب اعتکاف.

۶. فصل ششم، آثار اعتکاف.

امید است این اثر برای تشنگان معرفت و شیفته‌گان قرب الهی که در محفل نورانی اعتکاف گرد هم می‌آیند، سودمند افتد. ضمناً این اثر ارزشمند با تلاش گروه فقهِ پژوهشکدهٔ علوم و حیانی معارج پدید آمده و مرکز نشر اسراء بر خود لازم می‌داند از اهتمام و کوشش جناب حجج اسلام آقایان یدالله مقدّسی و سید کمال الدین عمادی در تحقیق و تدوین و حجج اسلام آقایان جواد وفادار و محمد رنجبر و سید ولی کاظمی در تهیه منابع و مقابله علمی و آقای سالم فیض الله در صفحه‌آرایی بسیار سپاسگزاری کند.